

A REGULA ÖSVÉNYÉN

„Jöjjetek, fiaim, hallgassatok reám,
az Úr félelmére tanítlak titeket!”
(Zsolt 33,12)

Meghívás

A bencés Regula Prológusa ókori keresztségi katekézis. Bevezetés a keresztény élet mélyebb értelmezésébe és gyakorlatába. A bennünket meghívó Krisztus szavai által az isteni életre nyíló beavató látomás tárul elénk. E látomás középpontjában egyszer az irgalmas, máskor meg a haragvó Atya áll, és a Lélek, aki Isten szavának feltárásával az engedelmesség dicső fegyverzetébe öltöztet bennünket, miközben megtanít minket Isten félelmére, hogy ezáltal megmutatva az „életet”, Isten dicsőségébe vezessen. Az úton, ha „a lelkiéletben és a hitben előrehaladunk, akkor majd szárnyaló szívvel és a szeretet kimondhatatlan édességével sietünk... és béketűrésünkkel veszünk részt Krisztus szenvedéseiben, hogy aztán országának is méltó részesei lehessünk.”

A látomás elbeszélése, biblikus képei a láttatás révén megszólítanak, meghívják és bátorítanak Krisztus követésre; a szerzeteséletre, holott a Prológusban a szerzetes szó elő sem fordul. A keresztény katekézis hitre és megtérésre felszólító meghívás. Buzdítás a tudatosabb küzdelemre, a „szűk és szoros út”-ra, ösztönzés mindazoknak, „akiknek fülük van a hallásra és szemük a látásra”.

Az út

Az üdvösség vonzó, tettekre bátorító látomását azonban elhomályosítja a bűn vaskos ténye, és annak fájdalmas következményei. Az „elveszett Paradicsom”-ba nem könnyű visszatérni. Az „irgalmas és haragvó Atyához”, akitől az engedetlenség tunyasága által elszakadtunk, megtéréssel és jócselekedetekkel tudunk visszatérni, vagyis az engedelmesség munkájával. Engedelmeskedni pedig csak úgy lehet, ha az Ő tetszését, akaratát keressük. A szerzetes útja az önátadás, a krisztusi önkiüresítés útja, amelynek megvalósításáért állhatatos imádságban kell könyörögni. Benedek egyik „ipsissimum verbum”-a az „instantissima oratione” kifejezés, amelyet eddig egyik magyar Regula-fordításunknak sem sikerült tökéletesen magyarra átültetnie. A felsőfok érzéletes fordítása így hangozhatna: a legállhatatosabb, legbensőbb, legodaadóbb imádsággal kell kérni Istentől, hogy jót tehessünk.

A félelmetes Isten

A teofániák Istene „tremendum”, aki rettenetet és remegést vált ki az emberből. Az istenfélelem azonban olyan „nyelv”, kommunikációs lehetőség, amely révén kapcsolatba kerülhetünk vele. Izajás próféta a félelem istentapasztalatról így számol be: „Jaj nekem, végem van, mert tisztátalan ajkú ember vagyok” (Iz 6,5) Az istenfélelem tartalmilag elsősorban azt jelenti, hogy tisztelettel, nyíltsággal, akaratának elfogadásával közelítünk Istenhez. Az ószövetségi bölcsességirodalom és a zsoltárok mind azt bizonyítják, Istent félni, istenfélőnek lenni azt jelenti, hogy tetszését, akaratát keressük. Istenfélő ember az, aki megtartja a törvényt. Az Újszövetség az istenfélelmet Krisztussal is kapcsolatba hozza. Pál apostol így ír: „Mivel az Úr félelme átjár bennünket, igyekezzünk meggyőzni az embereket, hiszen az Isten ismer minket, és remélem, hogy a ti lelkiismeretek előtt is tisztán állunk.” (2Kor 5,11) Akarata iránt való engedelmességről van szó. „Minthogy ilyen ígéreteink vannak, kedveseim, őrizkedjünk a test és lélek minden szennytől, így tel-

jessé tesszük megszentelődésünket Isten félelmében.” (2Kor 7,1 – vö. Ef 5,21, Kol 3,22, Lk 2,4, 1Pét 2, 17)

Szent rettenet, szent megrendülés, amelyet átjár az öröm. Erről az összetett tapasztalatról szól Márk evangélista: „Nagy félelem fogta el őket. Ki ez – kérdezték egymástól –, hogy még a szél és a víz is engedelmeskedik neki?” (Mk 4,41) Pál is ilyen összefüggésben beszél a félelemről: „Nem a szolgaság lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljete, hanem a fogadott fiúság Lelkét nyertétek el, általa kiáltjuk: Abba, Atya!” (Róm 8,15)

A János levél is hasonlóképpen fogalmaz; az istenszeretet elűzi szívünkől a félelmet: „A szeretetben nincs félelem. A tökéletes szeretet kizárja a félelmet, mert a félelemnek köze van a büntetéshez. Aki tehát fél, abban nem tökéletes a szeretet.” (1Ján 4,18)

Ebbe az értelmezési körbe kell a bencés Regula nyelvhasználatát is beillesztenünk. Az istenfélelem tanítható (Prol 12, Zsolt 34,12), akárcsak a hűség, a törvény megtartása vagy az Isten iránti engedelmesség (RB 5,9, 31,2, 36,7, 53,21, 64,1, 65,15, 66,4). Mégpedig a félelem hangsúlyozásával (7,10,11), amelyet azonban a tökéletes szeretet legyőz (7,67). Egészen sajátos vonás, ahogy a Regulában (RB 72,12) a szent megrendülés a szeretettel együtt jelenik meg: „Istent szeretve féljük – „amore Deum timeant”. Az RB 11,9 értelmezésében a timor Dei imádó tisztelet, amely a szerzetes gesztusaira is vonatkozik, tisztelettel álljanak fel, ti. az imára „cum reverentia surgant”.

A szerzetesatyák tanítása Benedek Regulájában

Benedek lényeglátó tekintettel és biztos kézzel hasznosítja a szerzetesi hagyományt. Megismeri, átveszi a szerzetesatyák tanítását, majd Regulájában a gyakorlati életre alkalmazza. Lényegkiemelő munkája feltételezi a Regula szerint élő szerzetesekről, hogy „azok, akik egyébként a szerzetesélet tökéletességére igyekeznek, azok számára ott vannak a Szentatyák tanításai”. (RB 73,5)

Benedek Regulájában a félelem értelmezése közben kitapintható Cassiodorus és Cassianus, valamint Ciprián, Ambrus és Ágoston hatása is. Mindegyikük magyarázza a Prológus kulcszoltárát, an-

nak is egy versét, amelynek üzenete: Isten félelme tanítható, átadható, mai szóhasználattal élve kommunikálható, hogy aztán ennek segítségével az istentapasztalatot közölni is lehessen. Az Isten félelme elsajátításának egyetlen célja az, hogy Isten nekünk adott szabadságára, közösségre jussunk. A számos értelmezésből két szerzőt idézek: Cassiodorust és Cassianust.

Cassiodorus valósággal ujjong, amikor így tanít: „Milyen boldogító és hasznos a félelem, amelyre az Isten gyermeke, a megkeresztelt meghívást kap. Amikor azt mondja: »jöjjetek, tanítani akarlak titeket«, arra emlékeztet bennünket, hogy ne ijedjünk meg, ha a félelem szót halljuk. Az emberi félelem ugyanis keserűséggel jár („timor humanus amaritudinem habet”), ez a másik gyönyörűséget („iste dulcedinem”) okoz. Az előbbi ragszolgaságba vet, a másik szabadságra vezet..., ezért joggal mondom hasznosnak a félelmet, amely megtanulható.” (Cassiodorus, Expos. Ps. 33,12)

Cassinaus három olyan indítékot ismer, amely a szerzetest távol tartja a bűntől. Az időleges vagy örök büntetéstől való félelmet, a reményt és a szeretetet. Mindegyik indítéknak ugyanaz a célja, értékükre nézve mégis különböznek.

A félelem az Istenbe vetett hitből fakad, amely tudja, hogy Isten igazságos, a bűnöst megbünteti. Ezért az erényt a szerzetes bizonyos kényszerítő nyomás hatására gyakorolja, nem (biztos, hogy) belső meggyőződésből. A remény az örök javak ígérését tartja szem előtt, vágyat ébreszt a szerzetesben az erények gyakorlására, hogy így érjen „a mennyei hazába”. (RB 73,21) Az erények szeretetére pedig a jóban való gyönyörködés indítja. Mind a félelem, mind a remény az úton járók erénye. A Regula többet beszél a félelem motívumáról, mivel nem értelmiségiekhez szól, hanem paraszti vagy rabszolgasorból megtérő istenkeresőknek, akik körében jobban kell hangsúlyozni Isten félelmét. Így világosan érthető, amit a Prológus mond: „Úgy kell őt a bennünk levő adományaival mindenkor szolgálnunk, hogy mint haragvó atya örökségéből ki ne tagadjon minket, fiait, de úgy se, mint félelmetes úr, bűneinktől felfingerelve, gonosz szolgák gyanánt át ne adja az örök büntetésre azokat, akik nem akarták őt követni a dicsőségre.” Ugyanez a tónusa az engedelmességről szóló

tanításnak: „azon szent szolgálat miatt, melyet fogadtak, valamint a pokoltól való félelem és az örök élet dicsősége miatt, mintha csak isteni parancs volna, késlekedést ne ismerjenek a cselekvésben.” (RB 5,1) Bár a Regula tanításában az engedelmesség és alázatosság egymás után következik, mégis teljesen egyenrangúak. „Az alázatosság első foka tehát az, ha az ember Isten félelmét mindenkor szem előtt tartja, róla soha meg nem feledkezik.” (RB 7,35)

Ha röviden összefoglaljuk az eddig mondottakat, akkor a Regula 7. fejezetét idézhetjük:

„Ha tehát az alázatosságnak ezeken a fokain fölemelkedett a szerzetes, akkor azonnal eljut az Istennek arra a szeretetére, amely, mivel tökéletes, kizárja a félelmet. Ezzel a szeretettel mindazt, amit eddig nem egészen félelem nélkül tartott meg, most minden fáradság nélkül, szinte természetesen és szokásból kezdi teljesíteni; már nem a pokol félelméből, hanem Krisztus szeretetéből, csupa jószokásból és az erényben való gyönyörködésből. Mindezt az Úr kegyesen meg fogja mutatni szent Lelke által hibáktól és vétkektől megtisztult munkásában.”

Epilógus

Önmagunk, közösségeink, legyen az család, bármilyen emberi közösség, a tágabb környezetünk, világunk telve van félelmekkel. Tudatosan írtam a többes számot. Hitünk és lelkünk érése, életünk kibontakozásának útja és célja az, hogy megszabaduljunk a félelmektől, és hogy már életünk során kezdjünk belenőni annak szeretetébe, Aki, mivel lényege a szeretet, és mert Ő maga a Szeretet, kizár minden félelmet, a miénket is, és az enyémet is. A kora keresztény szövegek fülünknek és érzékenységünknek gyakran nem csengenek előkelően, netán szalonképesen, mégis üzenethordozók azoknak, „akiknek fülök van a hallásra”. Ha a Regula szövegének teljes összefüggését nézzük, így olvassuk ősi szövegét, akkor megtapasztalhatjuk, hogy az istenszeretet aranyszálai áttetszenek a szöveg „durva” szöttezésén, és kirajzolják Isten jóságos, bennünket hívó és bátorító (arc)vonásait.

Várszegi Asztrik